
 PETRŐCZI ÉVA*

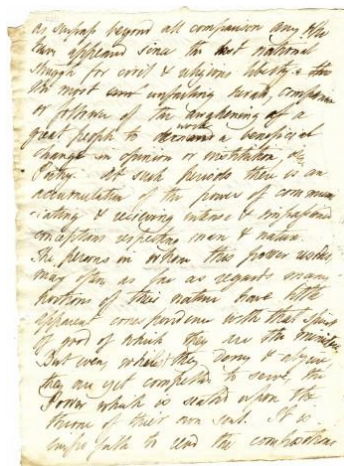
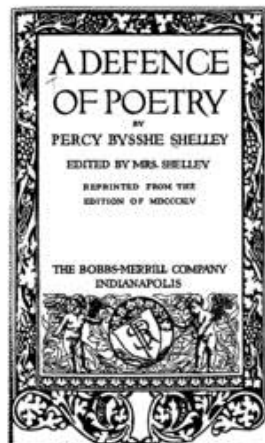
SIR PHILIP SIDNEY 13. ZSOLTÁRA

Sir Philip Sidney portréja ismeretlen festő alkotása

Sir Philip Sidney (Anglia, 1554. – Németalföld, 1586.) I. Erzsébet angol királynő korának egyik legkiemelkedőbb alakja. Híres angol költő, udvaronc és katona, híres költemény (Astrophel és Stella) szerzője és a költészet védelmezője

Ha a 13. zsoltár körül barangolunk, egyszerűen kihagyhatatlan a Magyarországon is járt angol reneszánsz költő és diplomata, Sir Philip Sidney nem mindennapian szép és kifejező változata. Ő – a kálvinizmussal és a kontinens kálvinista vezéregyéniségeivel egész életében kapcsolatot tartó anglikánként – a *Defence of Poetry (A költészet védelmében)* című világhírű

művében kitüntetett helyet szánt a zsoltár zenében és irodalomban egyaránt fontos műfajának: „S nem léphetnénk egy kissé tovább, annak érdekében, hogy megmutassam a *vates* szó valóság tartalmát, s kimondjam, hogy Szent Dávid *zsoltárai* isteni eredetű versek. Ha így cselekszem, nem teszem ezt nagy és tanult emberek, régiek és maiak tanúságtétele nélkül. De már maga a „zsoltár” név is az én igazamat bizonyítja, hiszen egyszerűen annyit jelent: énekek; továbbá az, ahogyan a tanult hebraisták is tanúsítják – hogy teljesen kivétel nélkül időmértékes formában íródtak; végül, de elsősorban verseknek nevezhetők a próféciaák poétikus megformálása miatt: mert mi egyéb lehetne a zenei eszközök ébresztése, a szereplők gyakori és szabad változtatása, a nemes megszemélyesítések (prosopopeias), amelyek által a költő abban segít téged (t. i. az olvasót!), hogy meglásd a teljes méltóságában érkező isteni Felséget... most mi egyéb ez, ha nem égi költészet, amelyben ő (a zsoltáríró) csaknem egy kimondhatatlan és örök szépség szenvedélyes szerelmeseként mutatkozik meg, akinek munkái a hit által megtisztított szeműek számára lesznek láthatóvá?”

I. Erzsébet (magyarulbabelben.net) (1533-1603)

Anglia és Írország királynője, az újkori Anglia egyik legnagyobb uralkodója, a Tudor-ház utolsó tagja a trónon. Uralma alatt országa tengeri és kereskedelmi nagyhatalommá vált.

Sir Philip Sidney, tragikusan korai halála miatt, mindössze 43 zsoltárral tudott hozzájárulni a híres, bár anglikán templomokban soha nem énekelt *Sidney Psalter* anyagához. Így a munkát testvére, Mary Sidney, Pembroke grófnője tette teljessé. Érdekességként jegyezzük meg, hogy éppen a 13. zsoltárt maga a királynő, I. Erzsébet is lefordította, abban az időben, amikor nővére, a katolikus Véres Mária foglya volt, s vigasztalójául francia nyelvű zsoltárkönyve szolgált. Az ő francia nyelvből történt átültetése azonban nem üti meg azt a mértéket, hogy érdemes legyen itt magyarul felidézniük!

Mary Sidney (1561-1621), Philip Sidney lánytestvére

A Sidney-testvérpár zsoltárok iránti érdeklődése két forrásból táplálkozik. Az első mélyen vallásos protestáns neveltetésük, a második a királynő zsoltárok iránti szeretete, s e szent műfajhoz való szenvedélyes kötődése. Érdekes, hogy Fulke Greville, Sir Philip Sidney barátja és első életrajzírója a királynőt „she David”-

Fulke Greville (1558-1624) angol költő

ként, „női Dávid”-ként emlegette, üldöztetésekben bővelkedő gyermek- és fiatal lány éve miatt. Ez a „davidizálás” magára Sidneyre is jócskán érvényes lehetett, aki éppen a királynő „jövoltából” sok méltánytalanságot, hátratételt szenvedett, pusztán azért, mert anyja családja, a „Dudley klán” egy időben komolyan veszélyeztette a Tudorok királyi hatalmát.

Ami ezek után a 13. zsoltár Sidney-féle újrafogalmazását illeti, annak hangnemére részletes magyarázatot ad egy Sir Philiptől származó levél, amelyben egyik tutorának, az európai hírvilági humanistának, a francia Hubertus Languetusnak így panaszkodott, amikor az uralkodónő – sokadik alkalommal – látványosan és ellenségesen mellőzte, noha a kontinens protestáns erőivel, vezéregyéniségeivel való kapcsolattartás a kálvinizmussal rokonszenvező költő-lovagnak való feladat lett volna: „Ó, boldog ember az, akinek sok szabad idő jutott... hisz egy oly hatalmas királyságban, mint Anglia, az ember számára mindig adódik alkalom, hogy géniusának gyakorlóteret kapjon, úgy, hogy sokak élvezhessék fáradozásai hasznát.”

Ezek után lássuk Sir Philip Sidney 13. zsoltárának teljes magyar szövegét, fordításomban:

Sir Philip Sidney: 13. zsoltár

Én Istenem, meddig hagysz magamra itt?

Ó, vajon meddig?

Orcád előlem meddig rejtezik?

Mindig, de mindig

Remegő lelkem mily hosszán

Tépheti gyötrelmem

Ellenségeim gögös-gonoszan

Meddig lankasztják életem?

Figyelj rám, én uram, jusson füledbe
Zokogásom;
Adj fényt szememnek, életemre
Ne törjön örök aluvásom.

Ha nem segítesz, ellenségeim
Ülhetnek diadalt,
Bukásomnak örülnek hamis testvéreim,
Kik megtámadtanak.

Nem, minden bizalmam tied,
A bajban is:
A te kegyelmed adja, kiben hiszek,
Dalomnak íveit.

Sidney, eme 16. századi „Dávid” panaszolkodását olvasva eszünkbe juthat a jeles angol esszéíró, Lytton Strachey jellemzése az Erzsébet kori Angliáról: „És ez a különös társaság, mely kedvelte az ilyen finomkodást, milyen durva szívű tudott lenni! Jaj minden áldozatnak, akire rávetették magukat, irtózatossal kegyetlenséggel végeztek vele!

Lytton Strachey (Dora Carrington (1893-1932) alkotása

Sidneyvel ugyan nem az uralkodói harag, s nem is az udvari intrika végzett, hanem egy 1586. szeptember 22-én combját megsebző, majd üszkösödést okozó golyó, amikor Hollandiában, a zutpheni ütközetben Németalföld oldalán harcolt a protestáns ügyért, a spanyolok ellen. Mégis, a keresztrímes szerkezetű, szinte táncos eleganciájú panaszdal a költő szorongattatásokkal teli életének pontos tükörképe. A befejezés pedig igazán Dávid királyhoz méltó: annak bizonyosságát adja, hogy a szerző Istenben nem csupán Megváltóját, de verseinek legfőbb Ihletőjét is tiszteli és szereti. Sidney, aki a már idézett *A Defence of Poetry* című költészetelméleti kézikönyvében megemlékezett a tábortűznél halott, régi magyar harci dalokról, s rólunk, mint „right soldierlike nation”-ről, azaz „derék, hősiesség nemzet”-ről, aligha neheztelne meg rám, hogy azt állítom: ez a gesztusa, Jézus, mint alkotótárs említése előfordul a mi irodalmunkban is. Mégpedig éppen Anglia irodalmához, történelméhez annyira kötődő Arany Jánosunk szép, zsoltáros szemléletű önvallomásában:

„Nincs végezve itt még a cikk,
Folytatása következik:
Én uram, légy én szerkesztőm,
Új folyamban újakezdőm.”

Végezetül: hiba lenne elhallgatnunk, hogy a mélyen hívő Sir Philip Sidney életébe, életművébe nem csupán a zsoltárok ivódtak be, hanem a világi muzsika, a reneszánsz udvari zenekultúra is. Olyannyira igaz ez, hogy amikor halálát közeledni érezte, már üszkösödő lábbal, két lázroham között papírra vetett egy helyzetdalt, *A törött combcsont* címmel. Itt jegyezzük meg, hogy Sidney 1588-ban bekövetkezett sebesülése és halála pontos előképe magyar „poéta-ikertestvére”, a mi Balassi Bálintunk 1594-es esztergomi sebesülésének és halálának. Visszatérve még egy pillanatra Sir Philip Sidney hollandiai haldoklásához, érdemes felidézni itt egyik avatott kutatója: A. C. Hamilton sorait ezekről a keserves napokról: „Miközben a halálra készülve követni igyekszik a

keresztyénhez illő haldoklás rítusait, ennek néhány mozzanata egészen egyéni. Azt kérte (t. i. Sidney), hogy *A törött combcsont*hoz című verséhez szerezzenek zenét, s énekeljék el neki.” Magyarán, lázrohamok ide, üszkösödés oda, ragaszkodott ahhoz, hogy a „renaissance self-fashioning”, a reneszánsz én-kép alakítás, utolsó napjai „bedíszletezése” méltó legyen ne csupán intenzív hitéletéhez, lovagi státuszához, de vérbeli költő mivoltához is. Ezzel voltaképpen semmi gond nincs; emlékezzünk csak arra, hogy – mint számos magyar muzikológiai szakmunkából is tudjuk – nagyon népszerű, sokat énekelt 42. zsoltárunk dallama eredetileg egy francia vadászdalból való, a *Que verray de Dieu la face? (Ki látta Isten arcát?)* című opusból, amelyet II. Henrik francia király (1547–1559) komponált. A dallam e funkcionális változása annak tipikus és nagyon beszédes példája, hogyan keverednek egy vallási énekben a szent és a profán elemek.

Ennek fényében és ismeretében, s még számos hasonló példával a tarsolyunkban, vaskos igazságtalanságnak tűnik Rolad Greene szellemesen hangzó, de végeredményben nyegle ítélkezése, aki a Sidney előtti zsoltárokat, mint kegyes versfaragók termékeit emlegette, míg Sidneyt olyan költőként, aki „inkább a Helikonról, mintsem a Jordán mellől érkezett.”

Mint a túlságosan sarkított megállapításokkal általában, a fentivel is az a gond, hogy nem képes visszaadni a teljes igazságot. Jelen esetben azt, hogy Sir Philip Sidney egyaránt a Jordán és a Helikon gyermeke volt, neveltetése szerencsés kettősségének, az udvari és a kálvinista elemek abszolút harmóniájának köszönhetően. Tehát: semmi szükség arra, hogy őt, félrevezető módon, a „csak szentek”, vagy a „csak művészek” táborába soroljuk, hiszen – számtalan költőtársához hasonlóan – mindkét szekértábornak egyaránt teljes jogú tagja.

Sir Philip Sidney minden zsoltár-változatának megfogalmazásakor egyszerűen ugyanazt tette, mint az 55. psalmust (Kodály

Psalmus Hungaricus-ának egyszerre drámai és lírai szépségű szövegét!) újra fogalmazó Kecskeméti Vég Mihályunk, s még annyian, egészen a jelenkorig, a zsoltárparafrázisok történetében. Az alapszöveget egyfajta nyelvi „repülőgép-anyahajónak” tekintve arra telepítette rá mindazt, amit saját sorsa, saját fájdalmi kényszerítettek beleírni a szövegbe. A zsoltár – ezt nem hangsúlyozhatjuk elégszer – alapvetően konfesszionális, hitvalló műfaj, direkterben fogalmazva: szent ürügy-költészet, amely minden korok minden fordítója-átírója számára helyet-teret biztosít a bibliai üzenet közvetítése mellett az egyéni mondanivaló, az egyéni panaszok kimondásához is.

Szemők Zsuzsanna: Psalmus Hungaricus-emlékmű, 2007
(Kecskemét, Szabadság tér)

Függelék:

[Sir Philip Sidney - A Biography – YouTube \(3:24\)](#)

[Sir Philip Sidney – 'My True Love Hath My Heart' with .. \(5:40\)](#)